

Promicanje zdravlja – ulaganje u zdravlje

Sanja Musić Milanović

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Promicanje zdravlja ključna je odrednica i sastavni dio aktualne zdravstvene politike i strategije razvitka zdravstva. Ideja promicanja zdravlja nije nova. Stasanje promicanja zdravlja kao organizirane discipline potječe od 1974. godine, kada je tadašnji ministar zdravlja Kanade objavio dokument „Nove perspektive zdravlja stanovnika Kanade“. Bio je to prvi dokument nacionalne politike koji je promicanje zdravlja identificirao kao ključnu strategiju. Prva međunarodna konferencija o promicanju zdravlja održana je 1986. godine u Ottawi, Kanada te je rezultirala Poveljom o promicanju zdravlja i dala je snažan poticaj razvoju promicanja zdravlja u cijelom svijetu. Promicanje zdravlja definira se kao proces osposobljavanja ljudi za kontrolu i unapređenje vlastitog zdravlja. Definirano je pet javnozdravstvenih prioriteta: izgradnja politike usmjerene zdravlju i javnom zdravstvu, stvaranje okoliša koji doprinosi zdravlju, jačanje aktivnosti na razini zajednice, razvijanje osobnih znanja i vještina, preorijentiranje zdravstvenih službi i usluga.

Druga međunarodna konferencija održana je u Adelaideu, u Australiji 1988. godine na kojoj je istaknuto zdravlje kao temeljno ljudsko pravo, ali i osnova za društveni i gospodarski razvoj. Naglašava se da je promicanje zdravlja korisno društveno ulaganje i detaljnije razrađuje ideju politike usmjerenu zdravlju. Utvrđeni su prioriteta u politici usmjerenoj javnom zdravstvu, zdravlje žena, prehrana, pušenje, alkohol i okoliš.

Konferencija održana 1991. godine Sundsvallu u Švedskoj, razrađuje strategiju promjena u okolišu, stvaranjem podržavajućeg okoliša, koja nužno uključuje razvojnu politiku, zakonsku

regulativu, reorijentaciju pojedinih djelatnosti, stvaranje partnerstva na području promicanja zdravlja, ali i buđenje svijesti o okolišu kao značajnoj odrednici zdravlja.

Konferencija u Jakartai 1997. godine imala je tri cilja: evaluirati učinak promicanja zdravlja, identificirati nove strategije na području promicanja zdravlja te potaknuti i omogućiti razvoj partnerstva na području promicanja zdravlja.

Svjetska zdravstvena organizacija, u zdravstvenoj politici „Zdravlje za sve u 21. stoljeću“, kao prioritete ističe: osnaženje zajednice, ali i pojedinaca, na području promicanja zdravlja. Od 1998. do 2000. godine Europski Ured SZO organizirao je seriju sastanaka, poznatih kao Veronska Inicijativa. Inicijativa je utvrdila zdravstvene odrednice ili determinante zdravlja: biološke (spol,dob), genetski čimbenici (breme nasljeđa) i uvjeti života (socioekonomski, kulturalni i okolišni, radni i životni uvjeti, utjecaj zajednice i osobni način života).

Peta svjetska konferencija, usmjerena na rješavanje problema vezanih uz prioritete iz Jakarte održana je 2000. godine u Mexico City, Mexico.

U Bangkoku u Tajlandu 2005. održana je 6. globalna konferencija o promicanju zdravlja. Na temelju zaključaka konferencije donesena je Bangkoška povelja o promicanju zdravlja u globaliziranom svijetu. Povelja jasno ističe pozitivne ali i negativne posljedice na zdravlje kao i cijeli kontekst promicanja zdravlja koje je sa sobom donio proces globalizacije. Posebno je dat naglasak na sve veću nejednakost između zemalja te unutar pojedinih zemalja, novi načini komunikacije i potrošnje, komercijalizaciju, štetnosti za okoliš, urbanizaciju, ubrzane ali često i negativne socijalne i demografske promjene.

Konferencija održana 2009. godine u Keniji, Nairobi rezultirala je donošenjem poziva na akciju i donošenje strategija i akcija koje su potrebne radi savladavanja nejednakosti u zdravlju.

8. svjetska konferencija o promicanju zdravlja održana je u Helsinkiju u Finskoj, 2013. godine. Konferencija se nadovezala na ideje, akcije i utemeljene dokaze postavljene u Deklaraciji o primarnoj zdravstvenoj zaštiti (1978.) u Alma Ati i Ottawskoj Povelji o promicanju zdravlja (1986.). Na konferenciji je dat naglasak na međusektorsku suradnju i javnu politiku usmjerenu zdravlju kao ključnim elementim u promicanju zdravlja, ostvarivanju jednakosti u zdravlju te ostvarivanju zdravlja kao temeljnog ljudskog prava.

Značajan razvoj promicanja zdravlja bilježi se i u Europi. Europska unija podupire razvoj promicanja zdravlja i 1996. godine izdaje publikaciju Health Promotion Programme, koju je iste godine prihvatio i Europski parlament. Godinu dana kasnije, 1997. godine osnovana je Europska mreža promicanja zdravlja (The European Network for Health Promotion Agencies - ENPHA).

Europski ured Svjetske zdravstvene organizacije pokrenuo je projekt "Zdravi grad" 1986. godine kako bi osnažio interes za pozitivni koncept zdravlja u gradovima diljem Europe. Projekt polazi od pretpostavke da se bolje zdravlje može postići zajedničkim naporima pojedinaca i skupina koje žive u gradu. Ovom pretpostavkom projekt provodi u praksu temeljna načela strategija „Zdravlje za sve za 21. stoljeće“ i „Lokalni dnevni red za 21. stoljeće“. Značajnu ulogu u projektu "Zdravi grad" ima Grad Zagreb kao domaćin Konferencije europskih zdravih gradova čije je održavanje u jesen 1986. godine označeno i kao službeni početak Europskog projekta zdravih gradova. Zagrebački projekt bio je inicijator stvaranja i širenja mreže zdravih gradova u Hrvatskoj.

Međunarodni projekt Europske mreže škola koje promiču zdravlje započeo je 1993. godine uz potporu Ministarstva zdravlja i Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske. U projekt je uključeno 37 osnovnih škola iz svih županija.

Sustavni rad na promicanju zdravlja započeo je 1999. godine u okviru potprojekta Promicanje zdravlja Prvog hrvatskog projekta Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

Program „Rukovođenje i upravljanje za zdravlje“ idejno je osmišljen u jesen 2001. godine s ciljem da podupre županijska tijela uprave i samouprave u procesu decentralizacije. Jedna od temeljnih pretpostavki strateškog planiranja predstavlja uvjet da u proces odlučivanja o zdravlju budu uključeni i predstavnici zajednice, građani i njihovi lideri.

Kako bi se osnažio razvoj promicanja zdravlja u Hrvatskoj, u Ljetnoj školi promicanja zdravlja u Kanadi 2003. godine educirano je 11 liječnika. Po povratku je organiziran seminar iz promicanja zdravlja.

Na osnovi iskustava iz potprojekta Promicanje zdravlja Prvog hrvatskog projekta zdravstva Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje Upravno vijeće Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo donijelo je 27. prosinca 1999. godine odluku o osnivanju Odjela za promicanje zdravlja.

Služba za promicanje zdravlja najmlađa je Služba Zavoda osnovana 2013. godine. Dakako, radi se o aktivnostima koje su se u Zavodu na ovom području provodile i ranijih godina, no ovo je prvi puta da su ove aktivnosti i formalno organizirane na nivou Službe.

Služba za promicanje zdravlja bavi se promicanjem i unapređenjem zdravlja te promicanjem zdravog načina života stanovnika Republike Hrvatske. Osnovna misija Službe je osigurati prijenos potrebnog znanja iz područja promicanja zdravlja, i njegovu praktičnu primjenu te poticati funkcionalnu intersektorsku i interdisciplinarnu povezanost i usklađenost u praktičnom pristupu promicanja zdravlja.

Područja posebnog interesa su prevencija debljine, promicanje mentalnog zdravlja i prevencija ovisnosti te promicanje odgovornog spolnog ponašanja. Promicanje zdravlja u gore navedenim područjima provodi se izradom programa promicanja zdravlja za pojedine prioritete, u pojedinim dobnim skupinama i pripadajućim im mjestima provedbe, koordinacijom implementacije tih programa te njihovom evaluacijom. Trenutno provodimo aktivnosti uspostavljanja rada mreže savjetovaništva pri županijskim zavodima za javno zdravstvo za različita zdravstvena područja. Već deset godina djeluje Savjetovaništvo za besplatno i anonimno testiranje na HIV u okviru kojeg se korisnicima osim anonimnog i besplatnog testiranja na HIV sukladno mogućnostima nude i usluge testiranja na hepatitis B i C te sifilis, a svaki korisnik savjetovaništva dobije i uslugu edukacije/savjetovanja u vezi sa spolno prenosivim bolestima.

U svibnju je započeo rad na uspostavljanju mreže Savjetovaništva – programa pod nazivom “Postani nepušač”, a planira se i provedba edukativnog programa za osnovnoškolce “Ostani nepušač”.

U bližoj budućnosti otvorit će se i druga savjetovaništva kako bi se na ovaj način stanovništvu Republike Hrvatske aktivnim radom približilo znanje, informacije i alati za postizanje zdravijeg načina života i očuvanja vlastitog zdravlja kroz interaktivni pristup prevenciji vodećih javnozdravstvenih problema.

Ovaj praktični rad utemeljen je na rezultatima provedbe istraživanja psihosocioekonomskih i bihevioralnih odrednica zdravlja te se temeljem dobivenih dokaza planiraju daljnje aktivnosti potrebne u području promicanja zdravlja.